

3.3. Соціальні структури та соціальні відносини

Лєскова Л.Ф.

старший викладач кафедри соціальної роботи

Чердниченко І.

студент

Чернігівський державний технологічний університет

м. Чернігів, Україна

ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ ЯК БАЗОВИЙ СОЦІАЛЬНИЙ СТАНДАРТ В УКРАЇНІ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ

Україна проголосивши себе демократичною, соціальною та правовою державою на конституційному рівні визначила право особи на соціальний захист. Соціальний захист є невід'ємною частиною соціальної політики будь-якої цивілізованої держави. Не є виключенням із цього правила і Україна. Відповідно до ст. 46 Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [1].

В сучасних умовах соціальний захист в Україні реалізується за залишковим принципом, фактичне збільшення соціальних гарантій і допомог не відповідає реальній їх виплаті, а рівень інфляції при цьому випереджає рівень зростання пенсій та зарплат.

Сьогодні населення України в цілому перебуває у скрутному становищі. Про це говорять найрізноманітніші показники: низька якість раціону харчування, постійний відтік громадян за межі країни, низька народжуваність, висока захворюваність і смертність, незадоволеність широких верств суспільства загальноекономічною ситуацією та своїм матеріальним становищем. Складні економічні, політичні, демографічні умови, воєнні дії на

території України потребують забезпечення захисту трудящих від соціальних та економічних потрясінь із метою дотримання конституційного права громадян на забезпечення достатнього рівня життя на основі базового соціального стандарту – прожиткового мінімуму.

Відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [2], прожитковий мінімум визначено базовим державним соціальним стандартом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сфері доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Основні державні соціальні стандарти та гарантії є тими засобами соціального захисту, за допомогою яких реалізується соціальна політика держави, а також оцінюється її соціальний розвиток. Зобов'язання держави полягають у створенні умов для забезпечення рівного доступу до задоволення основних потреб громадян, підвищення рівня та якості життя населення, розвитку соціальної сфери та стабільних відносин у суспільстві. Прожитковий мінімум виступає в якості інструмента регулювання соціального розвитку, соціальної підтримки та соціального захисту населення в умовах ринку.

Законодавчу базу, яка визначає правові засади формування та застосування державних соціальних стандартів та гарантій, в Україні було створено наприкінці минулого сторіччя. Тоді ж було сформовано їх систему. Проте сьогодні існує значна невідповідність між задекларованими нормами та реальним станом забезпечення основних соціальних стандартів та гарантій. Чинні державні соціальні стандарти та гарантії не відповідають сучасним економічним реаліям, фінансовим можливостям країни та не приведені у відповідність до європейських стандартів.

В ст. 48 Конституції України передбачено, що кожен громадянин України має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Втіленням цього права є прожитковий мінімум, який застосовується, зокрема, для загальної оцінки рівня життя в

Україні, що є основою для реалізації соціальної політики та розроблення окремих державних соціальних програм, а також для встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат виходячи з вимог Конституції України та законів України [3].

У 1999 році був прийнятий Закон України «Про прожитковий мінімум». Цей закон відповідно до статті 46 Конституції України дає визначення прожиткового мінімуму, закладає правову основу для його встановлення, затвердження та врахування при реалізації державою конституційної гарантії громадян на достатній життєвий рівень. Прожитковий мінімум відповідно до цього Закону є вартісною величиною достатньою для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [3].

Розрахунок прожиткового мінімуму здійснюється відповідно до Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, затвердженої наказом Мінпраці, Мінекономіки, Держкомстату від 17 травня 2000 року № 109/95/157, виходячи із середніх цін, що склалися за відповідний місяць з урахуванням прогнозних індексів споживчих цін. Ця Методика встановлює єдиний порядок розрахунку прожиткового мінімуму на місяць на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних та демографічних груп [4].

Як свідчить практика, методика розрахунку цього показника побудована шляхом щорічного коригування на динаміку цін, затверджену в 2000 р., яка слабо враховує досвід розвинених країн світу та не відповідає міжнародним стандартам. Крім того, чинна методика не враховує конкретні регіональні особливості, інтереси різних соціальних груп населення держави. Зрозуміло, що

величина прожиткового мінімуму залежить від вмісту споживчого кошику (набору продуктів харчування та набору непродовольчих товарів і послуг), який, відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум», повинен переглядатися кожні п'ять років.

Застарілість методу обрахунку прожиткового мінімуму впливає на його величину, значно її занижуючи. А наявність застарілих законів, які регулюють ті ж самі питання, створює безлад у законодавчій базі. Це все негативно відбивається на інтересах громадян, яких і покликаний захищати Закон [5].

На відміну від України, вартість споживчого кошика в країнах Євросоюзу та Америки визначається не в абсолютних, а у відносних показниках. Суть полягає в тому, що споживчий кошик визначається як фіксований набір продуктів та послуг, які споживає типовий покупець. Кількість позицій у споживчому кошику ЄС та Америки значно відрізняється від українського, в якому знаходиться трохи більше 150 одиниць: в Німеччині це 700 одиниць, у США та Франції – біля 305, у Швейцарії – 1 046. Важливо зазначити, що прожитковий мінімум у країнах ЄС, який визначається на основі споживчого кошику, не обраховується нормативно. Норми споживання замінюються середньою заробітною платою. Прожитковий рівень становить майже 60% від середньої заробітної плати. На основі цього вираховується межа бідності по країні та, відповідно, кількість тих, хто має право на соціальну допомогу від держави. Тобто країни ЄС не підраховують бідність, а розраховують нормальний рівень життя. Зрозуміло, що нормальний рівень життя має властивість змінюватися, відповідно, це повинно відображатися і у споживчому наборі товарів та послуг [6].

Спираючись на зазначене вище, можна дійти висновку, що прожитковий мінімум є основою соціальної політики держави, показником, від якого залежить величина всіх інших соціальних виплат та допомог. Його величина є підставою для прийняття управлінських рішень, оскільки в умовах погіршення рівня життя зростає соціальна роль держави та її відповідальність за соціальні наслідки економічної політики. Особливо актуальним це питання є для України,

яка обрала європейський шлях розвитку, оскільки її законодавство щодо соціальної політики теж має відповідати європейським соціальним цінностям. За таких обставин чинна система державних соціальних стандартів та гарантій потребує перегляду та адаптації до сучасних умов існування. У зв'язку з цим постає нагальна потреба у перегляді розміру прожиткового мінімуму та вдосконалення методики його розрахунку.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141. (із внесеними змінами і доповненнями).

2. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 48, ст. 409.

3. Закон України «Про прожитковий мінімум». – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 38, ст. 348.

4. Про затвердження методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціально-демографічних груп населення / Мінпраці України, Мінекономіки, Держкомстат України: Наказ, Методика від 17.05.2000 р. № 109/95/157 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0347-00>

5. Щодо удосконалення Закону України «Про прожитковий мінімум». Аналітична записка/Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1642/>

6. Медведева В. Варенье на завтра: 7+1 корзини стран G-8 / В. Медведева // Профиль. – 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.profile.ru/ekonomika/item/51066-items_19693

